

Scéna z nápravného zařízení v Grozném

Někdejší vězeň popisuje, jak se v ruských věznicích daří radikálnímu islámu

„Muslimové byli zticha jen o Velikonocích“

Nedávno ruská Federální vězeňská služba (FSIN) oznámila, že hodlá uvnitř svých zařízení věnovat větší úsilí boji s vězeňskými společenstvími radikálních muslimů – džamáty. Odborníci Ruského institutu pro strategická studia (RISI) dokonce vyzvali k vytvoření oddělených zón pro islamisty, aby tito nemohli mezi vězni rekrutovat nové přívržence. Student fakulty ekonomiky na Moskevské státní univerzitě Viktor Lukovenko pro server Lenta.ru promluvil o vězeňských džamáttech, jejich fungování i náboru nových členů. Z vězení, kde strávil přes pět let, vyšel teprve nedávno.

Lenta.ru: Kde sis odeseděl svůj trest?

Viktor Lukovenko: V červenci 2010 jsem dostal do moskevské věznice Butyrka, kde jsem strávil asi rok. Na jednu stranu to sice je „ukázkové“ vězení v hlavním městě, ale v zásadě jde o nejtypičtější příklad moskevské věznice. Převoz do Burjatska přes Čeljabinsk a Krasnojarsk trval skoro měsíc. A pak čtyři roky ve věznici se zvýšenou ostrahou č. 8 («Исправительная колония № 8») v Ulan-Ude.

Jaká byla etnická skladba lidí ve vězení?

V moskevských vězeních tvořili drtivou většinu, tak 80%, imigranti z Kavkazu a Střední Asie. Já byl na cele, kde jsme z dvaceti lidí byli jen dva Slovani, jinak samí Ázerbájdžánci, Gruzínci, Uzbeki, Tádžikové a Kyrgyzové. Spousta „kápů“, cel nebo dokonce celých budov v Butyrce byli třeba Ázerbájdžánci.

Nějaké etnické konflikty?

Jen výjimečně. I když se toho dozorcí snaží využít, zločinci si uvědomují vlastní možnou slabinu kvůli rozdělování podél etnických linií, a tak se tomu snaží předejít.

Je tu ale další faktor, které se tak snadno přejít nedá – náboženství. Radikální muslimové ze severokavkazských republik často končí ve vězení. Jejich vztah řekněme s Ázerbájdžánci, kteří se zpravidla drží tradičního kodexu „zlodějské /vorské/ solidarity,“ (традиционной воровской идеологии viz **Vznik, vývoj a struktura společenství tzv. vorů v zákoně SEPS č. 2-3 2004, pozn. DP)** bývá mírně řečeno chladný.

Koho myslíš „radikálními“?

Tohle prostředí neznám, jen jsem jej pozoroval zvenčí, ale podle všeho se jedná o salafisty (fundamentalistické islamistické hnutí, které se do Ruska dostalo z arabských zemí v 90. letech – Lenta.ru). Vymykají se už na první pohled – dlouhé plnovousy, vyholené kníry, košile zastrčené do kalhot a tak dále.

Kolik jich tam je a jaké mají vztahy s ostatními vězni?

Početně představují salafisté, vezmeme-li ty nejaktivnější, organizované v džamátech (джамаеты, společenství – Lenta.ru), asi pět procent osazenstva moskevských věznic. Není jich tolik, ale drží při sobě a nebojí se postavit „vorům“. Dochází i na násilí, například když se spolu na cele ocitne deset radikálních muslimů a deset obyčejných kriminálních. Pokud převažují muslimové, určují si vlastní pravidla, třeba brání předávání cigaret do vedlejších cel. A na zdárném fungování této tzv. „cesty“ spočívá celá vězeňská existence.

„Vorové“ před agresivními mladými radikály často musejí ustupovat. Docházelo ke rvačkám při nástupech (při svážení vězňů – Lenta.ru) a i odtud vycházeli muslimové nezdědka vítězně, jelikož – to se jim musí nechat – jsou často připraveni bojovat až do konce. Proto jsou tyto skupiny tolik přitažlivé i pro ty Severokavkazany, kteří by venku o náboženství na etnickém základě kdovíjaký zájem neměli.

Dostávají se radikální muslimové často do sporů se šéfy podsvětí?

Mají problém s každým, kdo stojí v cestě prosazování jejich pravidel. Jistě stojí za pozornost, že v etnických konfliktech se „vorové“ často postavili za onu hrstku Slovanů. Věděli totiž, že když je jeden den nechají na pospas radikálním muslimům, brzy dojde řada i na ně. Někde se to ostatně už děje: kolují řeči, že v Rostovské oblasti a na severním Kavkaze salafisté a jejich džamáty ovládají celé lágry. Neřídí se kodexem vorů ani nepřispívají do společného fondu (jak to vypověděli trestanci ve věznici se zvýšenou ostrahou č. 8 /«Исправительная колония № 2»/ v dagestánském Šamchalu – Lenta.ru.). To do jisté míry hraje do karet i vedení věznic, které některé radikální muslimy podporují, aby osazenstvo rozdělili.

Etnicita a náboženství tedy podle tebe hrají v nápravném systému významnou úlohu?

Očividně. Mnoho dozorců dělá kariéru díky své etnické severokavkazské příslušnosti. Potkával jsem Čečence v uniformě, kteří díky svým etnickým vazbám řešili problémy, a tak jim „frčky“ rychle přibývaly. Místo ve vězení nebo táboře jim dovoluje nejen krýt své vlastní, ale taky šířit radikálně islamistické ideje mezi Slovany, což jsem viděl na vlastní oči.

Myslím, že někdy vedení věznic záměrně posílá salafisty na samotky, aby je použilo jako klacek na odbojné Slovany – tedy něco za něco. Obecně se úřady chovají k salafistům dosti uctivě, i přes jejich často velice vyzývavě provokativní chování.

Jaké tresty si tito islamisté nejčastěji „kroutí“?

Potkával jsem mladé Dagestánce, skoro všichni sedí za to samé: ozbrojená loupež za 15-20 let. Bývá jim mezi osmnácti a dvaceti a vždy to probíhá stejně: ve velké skupině přijdou do Moskvy a pokusí se o troufalou loupež banky, klenotnictví apod. Následně se všemožně snaží vykonat trest v některé severokavkazské republice. Upřímně říkají: „Když se dostaneme na Kavkaz, odsedíme tři čtyři roky, problém vyřešíme bokem, dostaneme se ven a hurá zpátky ,do práce.“ Ural nebo Sibiř je pro ně konec světa – tam šance na rychlé propuštění padá.

Dávají členové džamátů nějak na odiv spojení s kavkazskými ozbrojenci?

Mladí Dagestánci, o kterých jsem mluvil, do věznic nastupují už jako radikální muslimové. Při rozhovorech se nijak netají, že část kořisti posílají domů na Kavkaz, vlastními slovy „na džihád.“

Veliké oblibě se u nich těší zpěvák Timur Mucurajev, který oslavuje Dudajevovy radikály a jejich boj. Chlapi z džamátů bez zábran ukazují na mobilech videa s návody na výrobu výbušných zařízení nebo propagandu Islámského státu (v Rusku je zakázaná – Lenta.ru). Na zabavených telefonech našli i videa poprav ruských vojáků a podobné věci.

Byl jsi ve vězení v době, kdy vznikl Islámský stát. Jak na to reagovali salafisté za mřížemi?

Když se zprávy o vyhlášení kalifátu Islámským státem v Sýrii dostaly do věznic a táborů, džamáty propukly v nadšení. Hlavně nováčci nedokázali skrýt svou radost a prohlašovali, že jakmile se dostanou ven, odejdou bojovat do Sýrie. Často to i splní – vím o konkrétních případech. Překvapila mě ale lhostejnost správy věznic.

Koho a jakým způsobem rekrutují vězeňské džamáty?

Neomezují se na etnické soukmenovce a pokoušejí se získávat i Slovany a Asiaty. Kvůli svým sklonům chovat se diktátorsky, ale Kavkazané stále hrají v džamátech prim a k ostatním se chovají jako k lidem druhé kategorie.

Proto se nováčci snaží předvést, a tak jsou okamžitě připravení i k těm nejradiálnějším skutkům, jen aby vylepšili své postavení v džamátu. Předáci džamátů v malých věznicích je využívají v konfliktech se správou a „vory.“ Nováčka donutí ke rvačce s určitým zaměstnancem nebo „vorem,“ který prý „nemiluje Alláha.“ Jde na samotku, dostane přídavek k trestu. Vliv džamátů ve vězeních ale posiluje.

Co na oplátku vězeň získává od džamátu?

Nemění se jen navenek (plnovous atd.), naroste mu také sebevědomí, jelikož za ním stojí celý džamát. Taky mají peníze na lepší jídlo. V táborech se často vyhnou práci, kterou dělají ostatní – s „vory“ se domluví po dobrém, případně po zlém.

Islamisté tvrdě posilují, patří to k jejich výcviku. V Butyrce mají posilovnu, ale stojí to peníze. Chodí tam hlavně frajeři, co jsou nadšenci do fitness. V táborech se ale používají „pumpy“ (качалки). Není jich dost, a tak k nim mají přístup ti, kterým to dovolí dozorcí. V IK-8 to byli díky svým kontaktům a penězům salafisté. Taky se jim tam povedlo obejít zákaz vedení na potravinové doplňky a ilegálně si obstarali spoustu proteinů a speciálních prostředků na podporu růstu svalové hmoty.

Co si myslí o islámských duchovních?

Naprosto jimi pohrdají. Když jsem byl ještě v Moskvě, v televizi běžela reportáž o setkání muslimských kleriků s prezidentem nebo premiérem. Okamžitě televizi vypnuli a leccos jsme si pak museli vyslechnout.

V táboře IK-8 v roce 2013 otevřeli modlitebnu, kam přicházel tatarský zástupce oficiálního duchovenstva. Moc muslimů se s ním modlit nechtělo...

Co ti utkvělo v paměti nejvíc?

Dvě vzpomínky. První bylo neustále vyvolávání „Alláhu akbar!“ před a po modlitbě mezi celami v Butyrce. Tohle volání, které se neslo z jedné cely „Ústřední“ (budovy) do druhé, mělo za cíl demonstrací počtu a jednoty salafistů psychologicky zapůsobit na ostatní vězně i vedení. Muslimové zmlkli jedině o Velikonocích, nejvýznamnějším dni pro Slovany a Gruzínce. Podle staré vězeňské tradice v ten den „kápo“ cely lidem na ní popřeje a mezi celami zní pokřik „Kristus vstal z mrtvých!“

Druhá vzpomínka je velice výrazná: když jsem se jednou v červnu 2011 procházel v Butyrce, zaslechl jsem, jak si radikální muslimové blahopřejí a nadšeně volají „Alláhu akbar!“ Ukázalo, že oslavují vraždu plukovníka Budanova, kterého ten den zastřelili v Moskvě.

Rozhovor Vladislava Malceva s Viktorem Lukovenkem «Мусульмане молчали только на Пасху» vyšel na stránkách Lenta.ru 27. dubna 2016. V anglické verzi *The Enemy Within: Former Inmate on Muslim Radicalization in Russian Prisons* vyšel rozhovor na stránkách Fort Russ 21. května 2016. Překlad Kristina Charlová.